

статті, що дають визначення деяких термінів, які застосовуються в цьому документі при регулюванні подвійного оподаткування та підстав його усунення.

У третій частині згруповані статті, що визначають порядок співробітництва між компетентними органами з виконання договору. Слід звернути увагу на те, що саме ця частина договору містить дуже важливі норми щодо погодженого між сторонами методу усунення подвійного оподаткування і статті про набрання чинності й припинення дії договору.

Таким чином, внаслідок вищесказаного можна зробити наступний висновок. Виникнення подвійного оподаткування — це, безумовно, похідний процес від колізій у податковому праві, і міжнародний договір є не тільки найважливішим джерелом міжнародного податкового права, а й механізмом усунення подвійного оподаткування. Враховуючи мету прийняття таких договорів, важливим є виділення в кожному із них таких складових частин, як: а) коло осіб і податків, що охоплюються дією договору; б) регулювання оподаткування доходів від комерційної діяльності; в) регулювання оподаткування доходів від використання майна й майнових прав; г) регулювання оподаткування доходів від найманої праці; д) регулювання оподаткування капіталу (майна); е) визначення методів усунення подвійного оподаткування; ж) загальні правила й порядок застосування податкової угоди.

Література

1. Кучерявенко М. П. Податкове право України. Академічний курс : підручник / М. П. Кучерявенко. — К. : Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. — 701 с.
2. Козырин А. Н. Налоговое право зарубежных стран: вопросы теории и практики / А. Н. Козырин. — М. : Манускрипт, 1993. — 112 с.
3. Кучеров И. И. Налоговое право России : курс лекций / И. И. Кучеров. — М. : Учеб. конс. центр «ЮрИнфоР», 2001. — 360 с.
4. Налоговое право России : учебник для вузов / отв. ред. Ю. А. Крохина. — 2-е изд., перераб. — М. : Норма, 2000. — 720 с.
5. Налоги и налоговое право : учеб. пособ. / под ред. А. В. Брызгалина. — М. : Аналитика-Пресс, 1997. — 198 с.
6. Налоговое право : учебник / под ред. С. Г. Пепеляева. — М. : Юрист, 2004. — 591 с.
7. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
8. Кучерявенко Н. П. Курс налогового права : в 6-ти т. — Т. III. Учение о налоге / Н. П. Кучерявенко. — Х. : Легас; Право, 2005. — 600 с.
9. Про систему оподаткування : Закон України від 18.02.1997 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1997. — № 16. — Ст. 119.

Подано до редакції 17.11.2009 р.

УДК 346.2:347.15

І. М. Ямкова,

*здобувач,
Інститут економіко-правових
досліджень НАН України,
м. Донецьк*

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ФІЗИЧНИХ ОСІБ-ПІДПРИЄМЦІВ: ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

За останні роки в Україні більш популярною становиться найпростіша форма господарювання — приватне підприємництво. Сучасні приватні підприємці в умовах економічної кризи не поповнюють лани безробітних, а щоденно знаходять засоби існування для себе, своїх сімей, сплачують зарплатню найманим працівникам, створивши для них нові робочі місця. Характерною є тенденція збільшення

кількості суб'єктів приватного підприємництва. За даними Держкомстату України, у 2007 р. функціонувало 2218 тис. фізичних осіб-підприємців, обсяг реалізованої ними продукції (робіт, послуг) досяг 153019,6 млн грн, середня кількість зайнятих у них працівників досягла 1461 тис. осіб [1].

У вітчизняній літературі, на жаль, бракує фундаментальних наукових розробок, присвячених право-

© І. М. Ямкова, 2009

вому статусу приватного підприємця. В основному дослідження таких вчених-правознавців, як В. М. Селиванов [2], Н. О. Санахметова [3], А. Ластовецький [4], О. Гордієнко [5], О. Безух [6], спрямовані на питання, пов'язані з розвитком підприємництва в цілому, не приділяючи увагу ні проблемам розвитку приватного підприємництва як складового інституту підприємницького права, ні визначенню ролі приватного підприємця як суб'єкта господарювання в Україні.

Необхідністю підвищення ефективності господарсько-правового забезпечення діяльності фізичних осіб-підприємців зумовлюється актуальність теми дослідження.

Метою статті є визначення особливостей правового статусу фізичних осіб – підприємців, порівняльний аналіз законодавства щодо правового забезпечення діяльності приватного підприємця у різних країнах.

У національному законодавстві відсутні терміни «приватний підприємець» та «приватне підприємство». Хоча в законодавстві Республіки Казахстан законом «Про приватне підприємство» [7] визначено, що приватне підприємство це ініціативна діяльність суб'єктів приватного підприємництва, яка спрямована на отримання прибутку, заснована на власності самих суб'єктів приватного підприємництва і здійснювана на власний ризик під їхню власну відповідальність. Відповідно до ст. 6 зазначеного закону суб'єктами приватного підприємництва виступають індивідуальні підприємці, які здійснюють підприємницьку діяльність без утворення юридичної особи із середньорічною чисельністю робітників не більше п'ятидесяти осіб і середньорічною вартістю активів за рік не більше шестидесятикратного місячного рахункового чинника, який визначається державним бюджетом на відповідний фінансовий рік.

Стаття 23 Цивільного кодексу РФ визначає індивідуального підприємця як громадянина, який займається підприємницькою діяльністю без утворення юридичної особи із дня його державної реєстрації [8]. Слід відзначити, що в законодавстві європейських країн також громадяни визначаються як індивідуальні підприємці, тільки вони називаються «індивідуальними комерсантами», діяльність яких регулюється нормами цивільного та торгового галузей права. Праву Великобританії відомо поняття «sole trader», що визначає фізичну особу, яка здійснює підприємницьку діяльність від власного імені та за власний рахунок, фінансові результати діяльності індивідуальних підприємців не виступають об'єктом аудиторської перевірки і можуть публічно не висвітлюватися. За Торговим кодексом США (1982 р.) індивідуальний підприємець означає індивідуальну власність «the sole proprietorship», а комерсантом визнається той, хто здійснює операції з товарами певного роду або іншим чином відпові-

дно до роду своєї діяльності володіє певними знаннями та досвідом щодо операцій або товарів, які виступають предметом угоди, або як той, хто може розглядатися як володар таких знань і досвіду внаслідок чого він здійснює послуги агента, брокера або посередника... [9, с. 22].

Якщо аналізувати спільні риси та відмінності між українським, російським законодавством і законодавством Республіки Казахстан, то можна дійти висновку, що у зазначених державах практично однакові етапи легалізації підприємницької діяльності фізичних осіб. Ними виступають державна реєстрація фізичних осіб як підприємців і ліцензування певного виду підприємницької діяльності, яку обрав підприємець за власним бажанням. Відмінність лише в тому, що ці положення в Російській Федерації та в Україні закріплені самостійними законами, які, навіть, мають однакову назву (Федеральні закони від 08.08.2001 р. «Про державну реєстрацію юридичних осіб та індивідуальних підприємців» [10], від 08.08.2001 р. «Про ліцензування окремих видів діяльності» [11] та Закони України від 15.05.2003 р. «Про державну реєстрацію юридичних осіб і фізичних осіб-підприємців» [12], від 01.06.2000 р. «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» [13]), а в Республіці Казахстан вони містяться в одному єдиному законі від 31.01.2006 р. «Про приватне підприємство» [7].

Відмінністю вважається наявність тільки в Україні такого засобу державного регулювання господарської діяльності, як патентування певного виду підприємницької діяльності фізичної особи, згідно Закону України від 23.03.1996 р. «Про патентування деяких видів підприємницької діяльності» [14] у випадках, якщо приватний підприємець займається торговельною діяльністю за готівкові кошти, а також з використанням інших форм розрахунків і кредитних карток, або діяльністю у сфері торгівлі іноземною валютою, чи це діяльність з надання послуг у сфері грального бізнесу або побутових послуг.

Правовий статус підприємців в Україні визначається Цивільним кодексом України (далі – ЦК України) [15] та Господарським кодексом України (далі – ГК України) [16]. Відсутність в Росії та Казахстані Господарського кодексу можна вважати наступною відмінністю. У цих державах підприємницька діяльність громадян регулюється окремими законами.

Щодо віку, з якого можна починати самостійну підприємницьку діяльність, то необхідно визначити, що ні ГК України, ні ЦК України не містять положень про вік, з якого можна фізичній особі займатися підприємницькою діяльністю.

Якщо на підприємницьку діяльність дивитися в ракурсі трудового законодавства, а саме з того,

що трудова дієздатність особи може починатися з 16 років, то і підприємницькою діяльністю можна займатися з цього віку.

Але якщо посилається на положення ст. 50 ЦК України, яка визначає що право на здійснення підприємницької діяльності, яку не заборонено законом, має фізична особа з повною цивільною дієздатністю, обмеження цього права встановлюється Конституцією України і законом [15]. Відповідно до ст. 34–35 ЦК України повна дієздатність починається з 18 років, але якщо фізична особа, яка не досягла повноліття вступила у брак, почала свою трудову діяльність, або записана матір'ю чи батьком дитини, то вона набуває повну цивільну дієздатність. Таким чином, підприємцем може бути громадянин України, іноземець, особа без громадянства, які досягли 18 років і набули повну цивільну дієздатність. Цивільний кодекс РФ містить, що індивідуальним підприємцем можуть бути повнолітні громадяни РФ, які досягли 18 років, дієздатність яких не обмежена судом, а також неповнолітні громадяни РФ у випадках наявності згоди батьків, усиновителів або піклувальників на здійснення підприємницької діяльності, також одружені особи, або в разі прийняття судом або органом опіки та піклування рішення про визнання фізичної особи повністю дієздатною. Індивідуальними підприємцями не можуть бути державні або муніципальні службові особи [8]. Якщо аналізувати вищевикладене, то можна зробити висновок про ідентичність норм російського та українського законодавства.

Щодо форм приватного підприємництва, то відповідно до ст. 7 Закону Казахстану «Про приватне підприємництво» формами індивідуального підприємництва можуть бути особисте (індивідуальне) підприємництво і спільне. Особисте підприємництво здійснюється індивідуально фізичною особою на основі свого власного майна, яке належить йому на праві приватної власності, а також на підставі іншого права, яке допускає використання або розпорядження іншого майна. Спільне підприємництво здійснюється групою фізичних осіб на основі спільного майна, яке належить їм на праві спільної власності, а також на підставі іншого права, яке допускає використання ними або розпорядження іншого майна. У разі спільного підприємництва всі угоди, які пов'язані із приватним підприємництвом, здійснюються від імені всіх учасників спільного підприємництва. До форм спільного підприємництва відносяться: по-перше, підприємництво подружжя, яке здійснюється на підставі сумісної спільної власності; по-друге, родинне (сімейне) підприємництво, яке здійснюється на підставі загальної спільної власності у випадках утворення селянського (фермерського) господарства;

по-третє, просте товариство, яке здійснюється на підставі спільної часткової участі [7].

Якщо аналізувати форми приватного підприємництва за українським законодавством, то відповідно до п. 3 ст. 128 ГК України громадянин може здійснювати підприємницьку діяльність: безпосередньо як підприємець або через приватне підприємство, що ним створюється; із залученням або без залучення найманої праці; самостійно або спільно з іншими особами. У разі здійснення підприємницької діяльності спільно з іншими громадянами або юридичними особами громадянин має права та обов'язки відповідно засновника або учасника господарського товариства, члена кооперативу, або права і обов'язки, які визначені укладеним за його участі договором про спільну діяльність без створення юридичної особи [16].

Загальні риси існують у вимогах щодо легалізації підприємницької діяльності громадян. У більшості економіко-розвинутих країнах фізичні особи, які мають намір займатися підприємницькою діяльністю, повинні зареєструвати у встановленому порядку свою діяльність і набути статус підприємця (або індивідуального підприємця за російським законодавством, чи комерсанта за законодавством європейських країн). Сутність державної реєстрації полягає у здійсненні реєстраційних дій і внесенні відповідних відомостей про фізичну особу – підприємця у спеціальні державні реєстри. Наприклад, в Україні та Росії до Єдиного державного реєстру юридичних і фізичних осіб, або в Державні торгові реєстри в Германії, Франції, Японії та ін. У той же час у Великобританії реєстрація індивідуальних підприємців у Торговому реєстрі не є обов'язковою, тому що облік громадян-підприємців здійснюється податковими органами з метою стягнення податків [17, с. 140]. А законодавство Фінляндії зовсім не вимагає державної реєстрації індивідуальних підприємців у Торговому реєстрі [18, с. 150].

Статтею 27 Закону Республіки Казахстан передбачено, що обов'язковій державній реєстрації підлягають індивідуальні підприємці, які мають найманих працівників або мають від підприємницької діяльності сукупний річний дохід у розмірі, що перевищує визначений податковим законодавством неоподаткований мінімальний дохід. Інші індивідуальні підприємці реєструються тільки як платники податків у територіальному органі за місцем їх мешкання [7].

Відповідно до законодавства про державну реєстрацію України та Росії обов'язковою є не тільки державна реєстрація фізичних осіб-підприємців, які починають свою діяльність, але й її припинення, а також внесення змін до державного реєстру відомостей по фізичну особу-підприємця в разі зміни ним

адреси, прізвища, виду діяльності або інших змін. Щодо відповідальності фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності, незареєстрованих належним чином, можна констатувати, що нормами російського й українського законодавства передбачена адміністративна і кримінальна відповідальність, зокрема, стягнення адміністративного штрафу в розмірі від п'ятисот до двох тис. рублів у Росії [19] та від двадцяти до сорока неоподатковуваних мінімумів доходів громадян в Україні [20].

Наступним етапом легалізації приватного підприємництва, який відіграє важливу роль у здійсненні підприємницької діяльності, вважається ліцензування. Ліцензування – це певне обмеження у здійсненні підприємницької діяльності, яке полягає в забороні здійснювати окремі види господарської діяльності, перелік яких встановлено законом України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» без спеціального дозволу – ліцензії [13].

Суб'єкт приватного підприємництва – ліцензіат, який ліцензує свою діяльність, по закінченні ліцензійного процесу отримує спеціальний дозвіл – ліцензію, документ державного зразка, який засвідчує його право на провадження зазначеного в ньому виду господарської діяльності протягом визначеного терміну за умов виконання ліцензійних умов.

Стаття 2 Федерального закону РФ «Про ліцензування окремих видів діяльності» [12] визначає, що ліцензування – це здійснення заходів, пов'язаних із наданням ліцензії, переоформленням документів, які підтверджують наявність ліцензії, призупиненням або анулюванням ліцензії у випадках адміністративного припинення діяльності ліцензіатів за порушення ними ліцензійних умов і поновленням дії ліцензії, а також здійсненням контролю органа ліцензування за дотриманням ліцензіатами ліцензійних умов для здійснення певних видів господарської діяльності, які відповідно до законодавства підлягають ліцензуванню. Суттєвих відмінностей у нормах російського та українського законодавства не виявилось. В основному, як за нормами національного, так і зарубіжного законодавства, ліцензуванню підлягають ті види діяльності, здійснення яких можуть привести до порушення прав і законних інтересів споживачів, нанесення загрози здоров'ю населення, обороні та безпеці держави або її культурній спадщині. Перелік всіх видів, які потребують наявності ліцензії, містяться у відповідних законах. Законодавство республіки Казахстан також має відповідний закон про ліцензування.

Якщо порівнювати норми відповідальності за здійснення незаконної підприємницької діяльності (без державної реєстрації або без ліцензії), можна зробити висновок про ідентичність норм. Напри-

клад, ст. 164 Кодексу про адміністративні правопорушення України передбачена адміністративна відповідальність за провадження господарської діяльності без державної реєстрації як суб'єкта господарювання або без одержання ліцензії на провадження певного виду господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню, відповідно до закону тягне за собою накладання штрафу від двадцяти до сорока неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією виготовленої продукції, знарядь виробництва і сировини чи без такої [20]. Відповідно до п. 2 ст. 14–1 Ко АП РФ здійснення підприємницької діяльності без ліцензії, якщо наявність її є обов'язковою, тягне за собою накладання штрафу в розмірі від двох тисяч до двох тисяч п'ятсот рублів з конфіскацією виготовленої продукції, знарядь виробництва і сировини чи без такої, а для посадових осіб штраф збільшується від чотирьох тисяч до п'яти тисяч рублів також із конфіскацією виготовленої продукції тощо [19].

Російському законодавству відомо поняття «незаконне підприємництво», яке кваліфікується як кримінальний злочин. У випадках, якщо індивідуальний підприємець, здійснюючи свою діяльність без державної реєстрації або з порушенням правил реєстрації, а також надання до органів державної реєстрації завідома неправдиву інформацію відносно себе або здійснення підприємницької діяльності без ліцензії, а його діяльність спричинила шкоду у великих розмірах громадянам, організаціям або державі, то згідно п. 1 ст. 171 Кримінального кодексу РФ він карається штрафом у розмірі від трьохсот тисяч рублів або в розмірі заробітної плати, або іншого доходу засудженого за період до двох років, або виконання обов'язкових робіт на строк від ста восьмидесяти до двохсот сорока годин, або арештом на строк від чотирьох до шести місяців [21].

В українському законодавстві також існує аналогічна ст. 202 КК України, відповідно до якої здійснення громадянином підприємницької діяльності без державної реєстрації, або без одержання ліцензії на вид господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню відповідно до законодавства, якщо це було пов'язано з отриманням доходу у великих розмірах – карається штрафом від ста до двохсот п'ятидесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на той же самий строк [22].

У ході здійснення підприємницької діяльності фізичні особи як суб'єкти приватного підприємництва мають певні права й виконують обов'язки. Аналізуючи правовий статус приватних підприємців, можна визначити, що згідно з п. 1 ст. 8 Закону Республіки Казахстан «Про приватне підприємництво» приватні підприємці мають на-

ступні права: здійснювати будь-які види приватного підприємництва, які не заборонені законодавством Республіки Казахстан; здійснювати приватне підприємництво з використанням найманої праці відповідно до законодавства; відкривати філії і представництва в порядку, передбаченому законодавством республіки; самостійно встановлювати ціни на вироблені ними товари (послуги, роботи); надавати займи іншим суб'єктам приватного підприємництва; здійснювати зовнішньоекономічну діяльність у межах своєї дієздатності; засновувати об'єднання суб'єктів приватного підприємництва; приймати участь у роботі експертних рад через акредитовані об'єднання суб'єктів приватного підприємництва; звертатися до правоохоронних і державних органів, які здійснюють контрольні функції з питаннями щодо притягнення до відповідальності осіб, які порушують права суб'єктів приватного підприємництва; звертатися до суду з метою захисту порушених прав і законних інтересів; вносити пропозиції до державних органів про усунення причин, які перешкоджають їм у здійсненні ними законної підприємницької діяльності [7]. Обов'язки також містяться у п. 2 ст. 8 цього закону. До них відносяться: дотримання законодавства не порушувати права та інтереси фізичних і юридичних осіб; забезпечення відповідності виробленої продукції (робіт і послуг) вимогам діючого законодавства; отримання ліцензії на здійснення видів приватного підприємництва, які підлягають ліцензуванню; обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності відповідно до законодавства республіки Казахстан; недопущення недобросовісної конкуренції.

Якщо аналізувати українське законодавство, то можна констатувати, що українські підприємці виконують тільки обов'язки, бо їх вичерпний перелік міститься у ст. 128 ГК України. Наприклад, громадяни-підприємці як суб'єкти господарювання зобов'язані: 1) у встановленому порядку одержати ліцензію на здійснення певних видів господарської діяльності; 2) своєчасно повідомляти органи державної реєстрації про зміну адреси, зазначеної в реєстраційних документах, предмета діяльності, інших суттєвих умов своєї підприємницької діяльності, що підлягають відображенню в реєстраційних документах; 3) не допускати недобросовісної конкуренції та інших порушень антимонопольно-конкурентного законодавства; 4) вести облік результатів своєї підприємницької діяльності відповідно до вимог законодавства; 5) не заподіювати шкоди навколишньому природному середовищу; 6) своєчасно сплачувати податки і збори в порядку та розмірах, встановлених податковим законодавством; 7) за завдану шкоду і збитки підприємець несе майнову та

іншу встановлену законодавством відповідальність. За результатами своєї діяльності він може бути визнаний судом банкрутом, відповідно до вимог Господарського кодексу України та іншого законодавства про банкрутство [16].

На мій погляд, законодавство Республіки Казахстан містить більш визначені права порівняно з українським і російським законодавством. Однак у російському законодавстві існує Федеральний закон № 294-ФЗ від 26.12.2008 р. «Про захист прав юридичних осіб та індивідуальних підприємців при здійсненні державного контролю» [23], згідно з яким індивідуальні підприємці наділені певним колом прав щодо захисту своїх законних інтересів від державного свавілля і втручання у їхню підприємницьку діяльність. Також цей закон визначає порядок проведення державного контролю та обов'язки контролюючих органів. Цей закон можна розцінювати як суттєвий крок на зустріч підприємцю для проведення конструктивного діалогу між державою та підприємцем з метою подолання негативних явищ. В Україні, навпаки, підприємець практично незахищений від свавілля численних контролюючих інстанцій і бюрократичних перешкод.

За статистичними даними Європейського союзу («European business», Eurostat, 2007 edition), в Україні на 1000 осіб перепадає 49,6 суб'єктів малого підприємництва (до складу якого відносяться фізичні особи – підприємці), у Швеції – 30, Франції – 42, Німеччині – 43 [24]. Відповідність кількісних показників розвитку малого підприємництва в Україні середньому рівню аналогічних показників розвитку малого підприємництва у країнах ЄС дозволяє зробити висновок про досягнення Україною цілей кількісного розвитку суб'єктів малого підприємництва. Але, якщо оцінювати ефективність законодавства, то Україна відстає від європейських і навіть деяких колишніх радянських республік. Є, безумовно, у нас певні досягнення для розвитку підприємництва і господарювання в загалі, чому сприяє наявність господарського кодексу. Та, на жаль, також існують проблемні питання, які досі невизначені законодавством.

Проведені дослідження дають можливість дійти висновку про необхідність: по-перше, законодавчого визначення понять «приватне підприємництво» і «приватний підприємець»; по-друге, на прикладі Республіки Казахстан прийняття єдиного законодавчого акта, який визначив би правові засади і правовий статус фізичних осіб як суб'єктів приватного підприємництва. По-третє, запозичити досвід Російської Федерації і прийняти закон, який би захистив вітчизняного підприємця від свавілля контролюючих органів і від їхнього втручання в підприємницьку діяльність громадян. По-четверте, як на за-

конодавчому, так і на виконавчому рівнях вирішити проблему державної підтримки приватного підприємництва шляхом втілення в життя дійових програм державної та регіональної підтримки цього сектора господарювання.

Література

1. Про розвиток малого підприємництва у 2007 році : експрес-випуск від 18.09.2008 р. № 213 / Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. Селиванов В. Підприємництво в Україні – проблеми становлення / В. Селиванов // Право України. – 1995. – № 7. – С. 16–23.
3. Саниахметова Н. Государственное регулирование экономики и предпринимательство / Н. Саниахметова // Підприємництво, господарство і право. – 2001. – № 7. – С. 3–6.
4. Ластовецький А. Право на підприємницьку діяльність у ракурсі становлення інституту державно-правової охорони конституційних прав і свобод громадян / А. Ластовецький // Право України. – 2004. – № 2. – С. 43–47.
5. Гордієнко О. Проблеми вдосконалення правового регулювання індивідуального підприємництва / О. Гордієнко // Підприємництво, господарство і право. – 2002. – № 8. – С. 14–17.
6. Безух О. Проблеми правового забезпечення державного регулювання і державного управління у сфері підприємницької діяльності в контексті інтеграції до світової економіки / О. Безух // Право України. – 2008. – № 10. – С. 78–85.
7. Про приватне підприємництво : Закон Республіки Казахстан від 31.01.2006 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pavlodar.com/zakon/>.
8. Гражданский кодекс Российской Федерации : Федеральный Закон от 30.11.1994 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступу : <http://www.garant.ru/main/10064072-000.htm>.
9. Тихомиров М. Ю. Индивидуальный предприниматель: правовое положение и виды деятельности / М. Ю. Тихомиров. – М. : Изд-во Тихомирова М. Ю. – 2005. – 143 с.
10. О государственной регистрации юридических лиц и индивидуальных предпринимателей : Федеральный Закон от 08.08.2001 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nalog.ru./htm/docs/129fedoc>.
11. О лицензировании отдельных видов деятельности : Федеральный Закон от 08.08.2001 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступу : <http://www.garant.ru/law/12023874-000.htm>.
12. Про державну реєстрацію юридичних та фізичних осіб – підприємців : Закон України від 15.05.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 31–32. – Ст. 263.
13. Про ліцензування певних видів господарської діяльності : Закон України від 01.06.2000 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 36. – Ст. 299.
14. Про патентування деяких видів підприємницької діяльності : Закон України від 23.03.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 20. – Ст. 82.
15. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356.
16. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18–22. – Ст. 144.
17. Коммерческое право зарубежных стран : учебное пособие / под ред. В. Ф. Попондопуло. – СПб. Питер. – 2005. – 502 с.
18. Предпринимательское (хозяйственное) право : учебник. Т. 1 / отв. ред. О. М. Олейник. – М. : Юрист. – 1999. – 727 с.
19. Кодекс Российской Федерации об административных правонарушениях : Федеральный Закон от 30.12.2001 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступу : <http://www.garant.ru/main/12025267-000.htm>.
20. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. // Відомості Ради Української РСР. – 1984. – № 51. – Ст. 1122.
21. Уголовный кодекс Российской Федерации : Федеральный Закон от 13.06.1996 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступу : <http://www.garant.ru/main/10008000-000.htm>.
22. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.
23. О защите прав юридических лиц и индивидуальных предпринимателей при осуществлении государственного контроля (надзора) и муниципального контроля : Федеральный закон от 26.12.2008 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступу : <http://www.garant.ru/prime/20090105/12064247.htm>.
24. «European business», Eurostat, 2007 edition. [Электронный ресурс]. – Режим доступу : <http://wto.inform.org.ua/attach/Lyapin/doc>.

Подано до редакції 13.10.2009 р.